

ფერმერულ მეურნეობათა ეკონომიკური გამოწვევები პანდემიის შემდგომ პერიოდში

აგიახული სექტორი ოდითგანვე მნიშვნელოვან ფუნქციას ასრულებდა ქვეყნის მოსახლეობის სუხ-სათით უზრუნველყოფაში. სტატიაში შესწავლილია ფერმერული მეურნეობები საქართველოში, გამოვ-დენილია ამ სფეროში არსებული პრობლემები, რომლებიც ხელს უშლიან ფერმერული მეურნეობის განვი-თარებას. შეფასებულია რისკების შემცირების გზები, დადგენილია ფერმერთა დახმარების პოზიციამე-ბით კმაყოფილების დონის ამოღების გზები.

გაკეთებულია დასკვნა, რომ ფერმერული მეურნეობების ეკონომიკური გამოწვევების განხილვე-ლება შეუძლებელია აგროკონომიკის სისტემის ფორმირების, საჯარო მომსახურების სტრუქტურების შექმნის, ეკონომიკური ბაზრის დაუცველობის, ასევე, ეფექტიანი საგადასახადო, სადაზღვევო, საფინან-სო, საინვესტიციო პოლიტიკის შემუშავებისა და გატარების გახეშე. ფერმერულ მეურნეობებში დახმა-რების პოზიციების ამოქმედება გაზრდის საფინანსო ინსტიტუტების ინტეგრაციას და ნდობას, ფერმე-რისათვის ხელმისაწვდომი გახდება ფინანსური ინსტრუმენტები, რაც ხელს შეუწყობს ფერმერულ მეურნე-ობათა სტაბილურ განვითარებას.

ფერმერულ მეურნეობათა ანალიზის საფუძველზე გაკეთებულია დასკვნები ამ სფეროში არსებულ პრობლემებზე და შემოთავაზებულია მათი გადაჭრის ეკონომიკური გზები.

საკვანძო სიტყვები: ფერმერული მეურნეობები, აგროსასურსათო პროდუქტი, ეკონომიკური გამოწვევები, აგროპოლიტიკა.

საქართველოში ფერმერული მეურნეობის ფუნქციონირება სასოფლო-სამეურნეო წარ-მოების ორგანიზაციისა და განვითარების მაგისტრალური და სტრატეგიული მიმართულებაა, მით უმეტეს, რომ ასეთი მეურნეობები მიწის რაციონალური გამოყენების საკმაოდ ეფექტია-ნი ფორმაა. აღნიშნულს მცირემიწიანი საქართველოსთვის დიდი მნიშვნელობა აქვს. აღსა-ნიშნავია ისიც რომ ფერმერული მეურნეობები ყოველთვის ეყრდნობა არა მარტო დაქირავე-ბულ მუშაკებს, არამედ იყენებს სამუშაო ძალის შიგა რესურსულ პოტენციალსაც. ამასთან ფერმერების უმრავლესობა თავის სამუშაო ადგილზე ცხოვრობს, შესაბამისად ძალიან ძნელია ერთმანეთისგან შრომისა და არასამუშაო დროს შორის მკვეთრი მიჯნის გავლება. ფერმერუ-ლი მეურნეობების მიზნობრივი და ეფექტიანი განვითარება, აგრარული რეფორმის შესაბამი-სად და აგროსერვისის თანამედროვე მდგომარეობის გათვალისწინებით, დღის წესრიგში დგება ისეთი მეურნეობების შექმნის საკითხი, რომლებიც შეძლებენ სასურსათო წარმოების სფეროში ეფექტიან ფუნქციონირებას. საქართველოს სოფლის მეურნეობასა და მასთან და-კავშირებულ დარგებს განვითარების დიდი პოტენციალი აქვს. დარგის განვითარების ტრა-დიციები, ამ სფეროში მოსახლეობის ცოდნა და გამოცდილება, ასევე, ქართული აგროსასურ-სათო პროდუქტებისა და სამზარეულოს ცნობადობა, აგროსასურსათო სექტორის ისტორიულ-ეკონომიკური საფუძვლები, ზრდის გამოკვლეული დარგების განვითარების შესაძლებლო-ბებს (Natsvlishvili I., Kharaishvili E., Lazariashvili T., 2019).

Covid-19-ის გავრცელებამ და მისმა შედეგებმა კიდევ ერთხელ აჩვენა სასურსათო სექ-ტორის სიძლიერის და შენარჩუნების მნიშვნელობა. საჭიროა აქცენტის გაკეთება იმ დარგე-ბის განვითარებაზე, რომლებსაც აქვთ პოტენციალი ჩაანაცვლოს იმპორტირებული პროდუქ-ცია (ლაზარიაშვილი თ., 2022).

თუმცა, დღეს საქართველოს ფერმერულ მეურნეობებში დაბალია მწარმოებლურობის დონე. ფერმერების დაბალი მწარმოებლურობა განპირობებულია მათ მიერ მარკეტინგული უნა-რისა და ცოდნის არქონითაც. ფერმერებს ხელი არ მიუწვდებათ საჭირო სამეცნიერო და ინოვაცი-ურ ინფორმაციაზე. ამ სფეროში ნაკლებია მარკეტინგისა და მენეჯმენტის გამოცდილება, არ ხდე-ბა რისკების სრულყოფილად შეფასება. ფერმერულ მეურნეობებში საინვესტიციო პროექტების

რეალიზაციისას ადეკვატურად უნდა გავითვალისწინოთ ის რისკები, რომლებიც თან ახლავს საქმიანობის ამ სფეროს და რეალურად არსებობენ. ფერმერული მეურნეობების განვითარების ერთ-ერთ აქტუალურ საკითხად განიხილავენ იაფ, გრძელვადიან და ხელმისაწვდომ ფინანსურ რესურსებზე წვდომის გაზრდას. პრობლემის მოგვარების მთავარ გზად კი მიჩნეულია ინოვაციებზე დაფუძნებული სოფლის მეურნეობის მოდელის შექმნა. ცხადია, ეს, თავის მხრივ, დიდ როლს შესრულებს ფერმერული მეურნეობების განვითარებაში. მნიშვნელოვანია ინოვაციური განვითარებისა და მწარმოებლურობის ზრდის შემაფერხებელი ფაქტორების გამოვლენაც (Kharaishvili E., 2020). ასევე, აუცილებელია ფერმერებისათვის თანამედროვე ინოვაციური მარკეტინგული სტრატეგიების შემუშავებაში ჩართულობის გაზრდა და მონაწილეობის გააქტიურება (Kharaishvili E., Gechbaia B., Mushkudiani Z., 2019). ფერმერულ მეურნეობათა წინაშე სხვა ეკონომიკური გამოწვევებიც არსებობს, მათ შორის უნდა განვიხილოთ: სავარგულების განსახელმწიფოებრიობა, მეურნეობათა გაციფრულება და სხვა; თანამედროვე გამოწვევების ფონზე განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია გაკოტრების პრობლემის გადაჭრა. პრობლემების მოსაგვარებლად საჭიროა ფერმერულ მეურნეობათა დახმარების პროგრამების ამოქმედება. პროგრამები წარმოადგენს მასტიმულირებელ ძალას ადგილობრივი ფერმერებისათვის შექმნან კოოპერატივი, ისევე როგორც საერთაშორისო პროგრამების საგრანტო კომპონენტები. შესაძლოა ასეთი სარგებლის მიღების მიზნით გაერთიანება არ იყოს საუკეთესო მეთოდი კოოპერირების ხელშეწყობისათვის, თუმცა, მნიშვნელოვანია, გახორციელდეს პროგრამების კონკრეტულ ინდიკატორებზე დაფუძნებული გრძელვადიანი სტრატეგიული დაგეგმარება, სადაც გათვალისწინებული იქნება როგორც არარსებული გამოწვევები, ასევე განისაზღვრება სტრატეგიული მიზნები. აღსანიშნავია, რომ ფერმერებს ხშირად უჭირთ საერთაშორისო და სახელმწიფო პროგრამების გარჩევა (AYEG, 2017). ამასთან, ხშირად ვერ ახდენენ კოოპერატივების განვითარების სააგენტოსა და სოფლის მეურნეობის ხელშეწყობი სხვა სახელმწიფო პროგრამების განსხვავებას. ეს სავარაუდოდ გამოწვეულია იმ ფაქტორით, რომ ყველა მხარის მიერ შეთავსებული შესაძლებლობების შესახებ ინფორმაციას ისინი იღებენ ადგილობრივი საინფორმაციო საკონსულტაციო სამსახურებიდან. რა თქმა უნდა, ეს გარემოება, თავისთავად, განსაკუთრებულ პრობლემას არ წარმოადგენს, თუმცა, რიგ შემთხვევებში თუნდაც დამოკიდებულებებისა და სწორი შეფასებებისათვის, უკეთესი იქნებოდა თუ ფერმერებს უფრო ნათელი წარმოდგენა ექნებოდა რომელი ინიციატივა რომელი სააგენტოს მიერ ხორციელდება. ამ თვალსაზრით იკვეთება მნიშვნელოვანი შესაძლებლობაც. დღის წესრიგში უნდა დადგეს აღნიშნული სამსახურების გაძლიერება როგორც ადამიანისეული რესურსების რაოდენობის, ასევე, მიწოდებული სერვისებისა და ინფორმაციის ხარისხის ამაღლების კუთხით. განვითარებული ფერმერული მეურნეობები უზრუნველყოფს სასურსათო უსაფრთხოების პრობლემის მოგვარებას. ეს უკანასკნელი საკითხი კომპლექსურია და მრავალი მომიჯნავე საკითხის გადაჭრასთან არის დაკავშირებული. ამასთან, ფერმერული მეურნეობების განვითარებისა და მდგრადი სასურსათო უზრუნველყოფის მისაღწევად დიდი როლი ენიჭება აგროსასურსათო პროდუქტების ბაზრებზე არსებული კონკურენციის გამოწვევების შესწავლას (Kharaishvili E., Gechbaia B., Mamuladze G., 2018).

მსხვილი ფერმერული მეურნეობების ფინანსური სიძლიერე ამარტივებს თანამედროვე ტექნიკასა და ტექნოლოგიებზე ხელმისაწვდომობას. მათთვის უფრო მომგებიანია მეურნეობის ავტომატიზაცია და მიწის დასამუშავებლად თუ მოსავლის ასაღებად საჭირო მოწყობილობების საზღვარგარეთ შესყიდვაც არ წარმოადგენს მნიშვნელოვან დაბრკოლებას. შესაბამისად, მსხვილი მეურნეობები ახერხებენ მასშტაბიდან სარგებლის მიღებას, კულტივირების ახალი ტექნოლოგიების ათვისებას და მეურნეობის უკეთესი პრაქტიკის დანერგვას, რაც განაპირობებს მათ კონკურენტულ უპირატესობას მცირე თუ მიკრო მეურნეობებთან შედარებით (საქართველოს ბიზნეს ასოციაცია, 2020).

ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი საკითხი ქვეყნის ეკონომიკის განვითარებაში საექსპორტო დანიშნულების პროდუქციის წარმოებაა, ამავდროულად, მნიშვნელოვანია უკვე ათვისებულ

ბაზარზე პოზიციების აღდგენა და თავისთავად, ახალი ბაზრების მოძიებაც. ქართულმა სასოფლოსამეურნეო პროდუქციამ პოპულარობა, რაოდენობრივად და ხარისხობრივად, ჯერ ადგილობრივ ბაზარზე, მერე კი, უცხოეთში უნდა მოიპოვოს (Erkomaishvili G., Kobalava M., Lazariashvili T., Saghareishvili M., 2017).

საქართველოსთვის არსებული სასურსათო ბაზრებიდან აღსანიშნავია ღვინის უაღკოპოლო და სპირტიანი სასმელების ბაზარი, ეს პროდუქცია შედის სხვადასხვა ქვეყანაში: საფრანგეთი, ნიდერლანდები, ლიტვა, ლატვია, პოლონეთი, ასევე უნდა გამოვყოთ დსთ-ს ქვეყნები: რუსეთი, უკრაინა, ყაზახეთი და სომხეთი. ასევე, საქართველოსთვის მნიშვნელოვანია თხილის და კაკალის წარმოება, რომლის ექსპორტიც შემდეგ ქვეყნებში ხდება :გერმანია, იტალია, ჩეხეთი, ესპანეთი, უკრაინა და რუსეთი.

2020 წლის მონაცემებით საქართველოდან ექსპორტირებულია 942,2 მლნ აშშ დოლარის აგროსასურსათო პროდუქცია, ეს მაჩვენებელი წინა წლის მაჩვენებელს აღემატება 6%-ით. ყველაზე დიდი პროცენტული წილი ექსპორტირებული საქონლისა არის ღვინო - 22%, ასევეა, სპირტიანი სასმელებიც - 14%, ქვეყნისათვის დიდი სიმდიდრეა ასევე, მინერალური წყალი, რომელიც დიდი პოპულარობით სარგებლობს და ექსპორტირებული საქონლის 12%-ს სწორედ ის იკავებს. რაც შეეხება სიგარეტს, მას მხოლოდ 3% უჭირავს. 2020 წელს ამ პროდუქციის ექსპორტი განხორციელდა 92 ქვეყანაში და საკმაოდ წარმატებულად, რადგან წინა წლის მონაცემებთან შედარებით 10% არის გაზრდილი ექსპორტის მოცულობა CITATION Placeholder3 \l 1079 (საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო, 2021) .

სოფლის მეურნეობა გამოწვევებისათვის ერთ-ერთი ყველაზე მგრძნობიარე დარგია, სწორედ ამიტომ მნიშვნელოვანია ერთობლივი ძალისხმევა და მხარდაჭერა მომხმარებლების, მწარმოებლების, ფერმერების, მეცნიერებისა თუ სახელმწიფოს მხრიდან, თუმცა, მაინც აღსანიშნავია, რომ ყველაზე დიდი წვლილის შეტანა სახელმწიფოს შეუძლია. საქართველოს მცირე ბაზარი აქვს, მოსახლეობის ნახევარი კი საქართველოში სოფლად ცხოვრობს, თუმცა, მისი წილი მშპ-ში მაინც მცირეა და შიდა მოთხოვნასაც ვერ აკმაყოფილებს (შეყელაშვილი მ., 2022).

ერთ-ერთი გამოწვევაა კერძო სექტორიდან ინიციატივების ნაკლებობა. ფერმერებს არ გააჩნიათ მოტივაცია იმისა, რომ პროდუქცია გაიტანონ ევროპულ ბაზარზე, შესაბამისად, არ ფიქრობენ დანერგონ ევროპული სტანდარტები საკუთარ წარმოებაში, ეს კი თავისთავად, ხელის შემშლელი ფაქტორია (ლაბარტყავა თ., 2018).

მორიგი გამოწვევაა ცოდნისა და პროფესიონალიზმის ნაკლებობა, აგროსასურსათო სფეროში ბოლო პერიოდში უამრავი სიახლე დაინერგა, ხდება წარმოება ახლებური ტექნოლოგიებით, ამის ფონზე კი საქართველო ჩამორჩება განვითარების ტემპებს, რადგან არ ხდება ფერმერების გადამზადება და საჭირო ინფორმაციის მიწოდება. ეს ყველაფერი კი მნიშვნელოვანია საერთაშორისო სტანდარტების დანერგვის პროცესში. ფერმერების უმეტესობა ორიენტირებულია მოკლევადიან პერიოდზე, რაც სამომავლოდ ხელს შეუშლის ამ ბიზნესის განვითარებას. საჭიროა ფერმერების დაინტერესება გრძელვადიან პერსპექტივებზე, რადგან აგროსასურსათო ბიზნესი სწრაფად მზარდია და დიდი სარგებლის მოტანა შეუძლია ქვეყნის ეკონომიკისთვის. სასურსათო კრიზისის დაძლევის ერთ-ერთ გზად ფერმერული მეურნეობების განვითარება მიგვაჩნია, ამ ეტაპზე მისი ეფექტიანი ფუნქციონირებისათვის ჩამოყალიბებისათვის ეკონომიკური, სოციალური, თუ სამართლებრივი საფუძვლების შექმნას სახელმწიფოებრივი მნიშვნელობა ენიჭება. მნიშვნელოვანია კოოპერატივების შექმნაც. ფერმერებს და კოოპერატივებს შორის ურთიერთობა ნებაყოფლობით, ხელშეკრულების საფუძველზე ყალიბდება. იგი ერთიანი, უწყვეტი კონვეიერული ტექნოლოგიით ხორციელდება და ყოველმხრივ უზრუნველყოფს მის მონაწილე ყველა სუბიექტის მაღალრენტაბელური განვითარების ხელშეწყობას. ამ ურთიერთობის პირობებში ფერმერები სრულად ინარჩუნებენ სამეურნეო დამოუკიდებლობას და ამასთან შენარჩუნებულია მათი მატერიალური დაინტერესების მაღალი ხარისხი.

ამრიგად, ფერმერული მეურნეობის განვითარებას დიდი პოტენციალი აქვს. დარგის განვითარების ტრადიციები, ამ სფეროში მოსახლეობის ცოდნა და გამოცდილება, ასევე, ქართული აგროსასურსათო სექტორის ისტორიულ-ეკონომიკური საფუძვლები, ზრდის ფერმერული მეურნეობების განვითარების შესაძლებლობებს.

ლიტერატურა

1. ლაბარტყავა თ. (2018), "საქართველოში GLOBALG.A.P.-ის დანერგვასთან დაკავშირებული გამოწვევები".
https://www.globalgap.org/export/sites/default/.content/.galleries/Pictures/TOUR2018/TOUR_2018_Georgia_Presentations/6-Challenges-T.Labartkava.pdf
2. ლაზარიშვილი თ. (2022), „აგროსასურსათო წარმოების განვითარების შესაძლებლობები პოსტ-პანდემიურ პირობებში“. IV ეროვნული სამეცნიერო კონფერენცია „მსოფლიო ეკონომიკის არ-ქიტექტურის ცვლილება და საქართველოს ეკონომიკის გამოწვევები“, 9 სექტემბერი, გორი
3. საქართველოს ბიზნეს ასოციაცია (2020), „აგრარული მეურნეობა, გამოწვევები და შესაძლებლობები“, თბილისი, გვ.11
4. საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო (2021)
5. საქსტატი (2020), სოფლის მეურნეობა. ლინკი: <https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/-196/soflis-meurneoba>
6. შეყლაშვილი მ. (2022), „აგრობიზნესი საქართველოს ეკონომიკური დამოუკიდებლობის უმნიშვნელოვანესი ფაქტორი“, ჟურნალი „საქართველოს ეკონომიკა“, ლინკი: https://geoeconomics.ge/?p=14428&fbclid=IwAR3oAK57NaEt52MTWCRDuhcTjd5thss_wE_3zV8xBGWB2eTCzG_h0oKISV8
7. AYES (2017), "საქართველოში ფერმერთა კოოპერირების ხელშეწყობის სახელმწიფო პოლიტიკის შეფასება ფერმერთა საჭიროებების ჩრჩილში". ლინკი: <http://www.economists.ge/storage/uploads/publication/171218034712c435.pdf>
8. Erkomaishvili G., Kobalava M., Lazariashvili T., Saghareishvili M. (2017), 'Consumer Market of Agricultural Products and Agricultural Policy in Georgia', International Journal of Economics and Management Engineering. Vol:11, No:10, 2017. Barcelona, Spain, 2017, Waset.org 19th International Conference on Economics, Business and Marketing Management. Barcelona, Spain, October, pp. 30-31
9. Natsvlishvili I., Kharaishvili E., Lazariashvili T. (2019), 'Impact of agro tourism on economic development of related sectors in the context of sustainable well-being (case of Georgia)'. Int. J. Markets and Business Systems
10. Kharaishvili E., Gechbaia B., Mamuladze G. (2018). 'Vegetable Market: Competitive Advantages Of Georgian Product And Competition Challenges. Innovative Marketing', 14(3), 8-16. doi: [http://dx.doi.org/10.2-1511/im.14\(3\)](http://dx.doi.org/10.2-1511/im.14(3))
11. Kharaishvili E., Gechbaia B., Mushkudiani Z. (2019). The trends of producing agro-food products and export innovative marketing strategy in Georgia. Economics. Ecology. Socium, N3(3), 1-10. Retrieved from <https://ees-journal.com/index.php/journal/article/view/107>
12. Kharaishvili, E. (2020). Innovations for Increasing Productivity in Agriculture and Ensuring Food Security (the case of Georgia). Стратегічні імперативи сучасного менеджменту: 36. Матеріалів V, Міжнародної науково-практичної конференції

Tamar Lazariashvili

Assistant Professor

Ivane Javakhishvili Tbilisi State University

Economic Challenges Facing Farms in the Post-Pandemic Era

SUMMARY

Agriculture has always played an important role in feeding the country's population. The article examines farms in Georgia and identifies problems in this area that prevent the development of agriculture. Opportunities to reduce risk were assessed, ways to increase satisfaction with farmer support programs were identified.

It is concluded that the implementation of the economic challenges of agricultural holdings is impossible without the formation of the agricultural credit system, the creation of public service structures, the uncertainty of the national market, as well as the development and implementation of an effective tax, insurance, financial system , and investment policy . The implementation of aid programs in agriculture will increase the interest and confidence of financial institutions, farmers will be provided with financial resources that will contribute to the stable development of farms.

Based on the analysis of companies, conclusions are drawn about the problems in this area and recommendations for their solution are given.